

Adatok a pocsaji leányvár mondáihoz

1956/57-ban a frissen alakult Tóth Árpád Gimnázium III. osztályos tanulója voltam. A fél évszázados jubileumát ünneplő egykori iskolám kérésére fényképek és írások után nyomoztam régi családi iratok között, s ekkor bukkantam rá egy kockás füzetben néhány feljegyzésre. Talán nem érdektelen, ha ezekből néhányat közre adok.

Osztályfőnököm és történelem tanárom a nemrég, nyolcvan éves korában elhunyt Varga Gyula, Bihar kitűnő kutatója, Kismarja monográfusa volt. Történelmi szakkört szervezett az iskolában, varázslatos egyéniségével az iskola legjobb humán érdeklődésű tanulóit sikerült maga köré gyűjteni. Élénk viták során ismerkedtünk meg a történelem kulcskérdéseivel, a Hajdúság és Debrecen szerepével, szóltunk a hivatalos tananyagból hiányzó népi írók műveiről, hallgattunk Kodály, Bartók műveket az akkor nagy dolognak számító mikrobarázdás lemezekről. Egyszer megcsillantotta előttünk annak lehetőségét, hogy a tavaszi szünetben önkéntes ásatási munkásként résztvehetnénk a Déri Múzeum egyik vidéki ásatásán. A III. a. osztály lelkesedése határtalan volt. A pocsaji Leányvár nevű halmon a múzeum két igen tehetséges ifjú munkatársa és osztályfőnökünk vezetésével az egész szünetet munkával töltöttük el. Kralovánszky Alán (a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójaként hunyt el) és Makkai János (egyik meghatározó egyénisége napjaink régészetének) szigorúan fogott bennünket, fegyelmezett munkát követelt tőlünk, s közben élvezetes kiselőadásokat tartott a régi idők embereiről, feltárva előttünk az előkerült leletek titkait. Osztályfőnökünk pedig a falut és határát járta be velünk, magyarázta a falu, a paraszti élet kézzelfogható, látható jelenségeit, elvitt Kismarjára, szülőfalujába, engedett bemászni az akkor tsz. raktárnak és magtárnak használt vár pincéjének ablakán. Két pocsaji osztálytársunknál, Gaál Gyulánál és Pályi Sándornál és még más családoknál aludtunk és kosztoltunk. Osztályfőnökünk felhívta a figyelmünket arra, hogy esténként minél többet beszéljünk a háziakkal és jegyezzük fel ezeket.

Jómagam külön feladatot is kaptam: érdeklődjem meg, hogy mit tudnak a Leányvár nevű halomról, ahol az ásatás folyik. Fűződik-e hozzá valami történet, miért hívják Leányvárnak. A kusza jegyzetekből néhány névmagyarázó történet is előkerült. Az első, amit hallottam - ez talán a legáltalánosabban elterjedt – mindössze ennyi: „A várdomb helyén régen egy nagy vár volt. A várat Árpád apánk kapta egyik lánya hozományaként. A fáma úgy tartja, hogy hatalmas lakodalmat tartottak benne: innen kapta a Leányvár nevet. Néhányan a lakodalmat is elmondják, ami nyilvánvalóan egy mai lakodalom hevenyészett összefoglalása. Különleges esemény nem kapcsolható hozzá. Egy másik felbukkant magyarázat szerint egy török basa őriztette itt a lányait, akiket a kérők meg akartak szöktetni, el akartak rabolni. Harmadik és eléggé általánosan elterjedt magyarázat a névre az, hogy egy halott leányt találtak itt, aki nem idevaló volt, s akinek a szelleme bizonyos alkalmakkor kísért, hazajár. Egy valaki tudni vélte, hogy egy leány ebédet vitt az apjának és ezen a részen egyszer csak nyomtalanul eltűnt, soha

nem került elő. Végül itt egy erdész a föld alatt kincset talált, amit egy fehérruhás lány szelleme őrzött. Többen tudni vélik, hogy egy réges-régi vasajtó van a föld alatt és aki oda bejuthat, rengeteg kincset talál mögötte. Minden elbeszélés meglehetősen szűkszavú volt és töredékes. Akadt azonban egy idős bácsi, aki egyszer a szekérére is felvett néhányunkat és este bevitt a faluba. Szépen beszélt és látszott, hogy szereti mondani is. Elmentünk hozzá és kérésünkre erről is beszélni kezdett. Sajnos a nevét akkor nem jegyeztem fel. Lehetett úgy hetven év körüli. Ő kissé másként ismerte a vár nevének történetét és hajlandó volt akár esküvel is megerősíteni, hogy ez az igaz, hiszen az apjától hallotta: Valamikor nagyon régen, még az apám nagyapjának az idejében egy halott leányt találtak a várdombon. A lányon szép fehér ruha vót. Kiment az egész falu megnézni. De senki se ismerte, nem idevalósi leány vót. A falu népe annak rendje és módja szerint eltemette. Nem a temetőbe, hanem a vár oldalába. Róla kapta a vár a Leányvár nevet. A lány azonban nem nyughatott a sírjában. Minden két évben András-nap éjjelén visszajön és megáll az úton. Ha szegény ember megy arra, kézen fogja és elvezeti a vasajtóhoz. Megnyitja neki és az bemehet. Annyi kincs van bent, amennyit ember még nem látott. Csupa ezüst és arany minden. Aki bemegy, annyit hozhat magával, amennyit csak elbír. Az öreg szeme csillogott, mikor ezt mesélte. Mintha maga is járt volna a vasajtón túl, s mintha most is maga előtt látná a kincses kamrát. A gazdagot meg megbünteti. Ott kell őrizni neki a kincset addig, míg valaki fel nem váltja. A bácsi kis időre megáll a beszédben, de aztán meg sem lehet állítani. Mikor apám gyerek vót még a titkos vasajtó teljes épségben megvót. Akkora lakat vót rajta, mint egy gyermekfej és se kiásni nem lehetett az ajtót, se felnyitni. Az én gyermekkoromban már csak a kertje vót meg. Biztos, valami villám vagy más efféle csapta ki a sarkából. Sokat játszottunk ott, de lemenni nem mert senki, meg nem is lehetett vóna. Olyan mély vót, mint egy kút. Egyszer megnéztük, de három petrencés rúd is alig érte el az alját. Körülnézett a közönségen és látta, hogy lelkesen figyeljük, hát tovább folytatta. Mások meg – nem is kevesen, sokan - azt beszélnek, hogy azért hívják Leányvárnak, mert Árpád apánk fia kapta egyik vezér lányával hozományba. A lakodalmat is itt tartották. Hát a leányról nevezik így. De ez nem igaz, mert akkor vár se vót. Itt elhallgatott. Úgy látszik belefáradt a beszédbe. Minket azonban érdekelt a dolog... és újra belevittük a mesélésbe. Mán nem is tudom kitől hallottam, hogy még a török időkben vót itt egy nagyon gazdag basa, akinek négy szép lánya vót. A basa büszke vót rájuk és nem akarta akárkihez hozzáadni őket. De híre ment a szép lányoknak akkor is és sokan próbálták megkérni a kezüket vagy elrabolni őket. Nemcsak a törökök, hanem a magyarok is próbálkoztak. A basa, hogy biztonságba tudja a lányait, inkább nekik adta a pocsaji várat és mind a négyet ide záratta be. Saját katonasága vót a négy lánynak. Sokszor próbálták bevenni a várat, de olyan mocsár vette körül, hogy nem lehetett megközelíteni. Hogy mi lett a lányokkal, azt mán senki se tudja, de a nevét a négy leányról kapta a vár... Ítéletnapig elhallgattuk volna, de aztán elhallgatott. Megköszöntük az öreg bácsi meséit és ki-ki hazament a szállására...”

Az ásatás véget ért, de mindenki örökre megmaradt a hatása. Osztályunkból jóformán mindenki tovább tanult, főiskolát, egyetemet vagy legalábbis magas szintű szakmai tanfolyamokat végzett. Lett légyen belőle orvos, mérnök, erdőmérnök, közgazdász vagy pedagógus, postatiszt azt, hogy mi a régészet, a néprajz egy életre megjegyezte; a múzeumok mellett nem ment el közömbösen. Jómagam muzeológus lettem. A néprajzzal jegyeztem el magam egy életre. Első gyűjtésem az itt közölt ki töredékes mondaanyag. Akkor nem tudtam,

Adatok a pocsaji leányvár mondáihoz

Írta: Szabó László

2011. október 19. szerda, 07:14 - Módosítás: 2016. augusztus 28. vasárnap, 08:18

hogyan amit akkor leírok, annak köze van a néprajzhoz. Büszkébb voltam arra, hogy osztályfőnököm íratott velem egy kis cikket a megyei lapba az ásatásról, s ezt megfelelő tanári átgyűrés után a Napló közölte is.

Pocsaj, Leányvár. A Tóth Árpád Gimnázium III. a. osztályos tanulói

munka közben. Balról jobbra: Fekete József, Szabó László, Dankó László, Veréb Tibor,

Bíró László, Sulyok Barna. Varga Gyula felvétele

Adatok a pocsaji leányvár mondáihoz

Írta: Szabó László

2011. október 19. szerda, 07:14 - Módosítás: 2016. augusztus 28. vasárnap, 08:18

Állnak: Boross László, Fleischser Tibor, Bökönyi Csaba, Gellért Ferenc, Papp Lajos, Laboda Lajos, Buglyó Tibor, Orvos József, Kovács Sándor, Kollár Frigyes, Hatvani István, Pályi Sándor, Veréb Tibor, Sárközi Tibor, Kiss Tihamér, **Guggolnak:** Posta Sándor, Szabó Sándor, Kari Zoltán, Dúll Sándor, Kovács László, Esztári Imre, Gaál Gyula,

Ülnek:

Mezősi Zsombor, Feké József, Szabó László, Sallai Zsolt, Balogh Barna, Varanyi Imre

A fényképet Sulyok Barna készítette 1957. tavaszán a gimnázium udvarán pocsaji utazásuk előtt.

Pocsaj, Leányvár, 1957. Megbeszélés munka közben . A képen balról jobbra:

Makkai János régész, Budai György, Ruszoly József, Szabó László, Kralovánszky Alán régész, Feké József, Pályi Sándor, Sulyok Barna, Veréb Tibor. Varga Gyula felvétele